

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ Ἀριστοτέλης, Ἠθικὰ Νικομάχεια, Β1, 1-4, 1103a14-b2

A1.

α.

1-Σ: ἡ μὲν διανοητικὴ τὸ πλεῖον ἐκ διδασκαλίας ἔχει καὶ τὴν γένεσιν καὶ τὴν αὔξησιν

2-Σ: ὅθεν καὶ τοῦνομα ἔσχηκε μικρὸν παρεκκλῖνον ἀπὸ τοῦ ἔθους

3-Σ: ἀλλὰ πεφυκόσι μὲν ἡμῖν δέξασθαι αὐτάς, τελειούμενοις δὲ διὰ τοῦ ἔθους

4-Σ: οὐ γὰρ ἐκ τοῦ πολλάκις ἰδεῖν ἢ πολλάκις ἀκοῦσαι τὰς αἰσθήσεις ἐλάβομεν, ἀλλ' ἀνάπαλιν ἔχοντες ἐχρησάμεθα, οὐ χρησάμενοι ἔσχομεν

5-Λ: ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν

B1.

Για τις ιδιότητες που έχουμε από τη φύση, οι πράξεις-ενέργειες απορρέουν από τη δυνατότητα που ήδη μας έχει δοθεί εκ φύσεως (τὰς δυνάμεις τούτων πρότερον κομιζόμεθα). Ο Αριστοτέλης προσδιορίζει χρονικά θεωρώντας ότι η δυνατότητα προηγείται (πρότερον) και η ενέργεια ακολουθεί (ὑστερον δὲ τὰς ἐνεργείας ἀποδίδομεν). Παράδειγμα για τις φύσει ιδιότητες φέρνει τις αισθήσεις, όπως συμβαίνει με την ενέργεια της ακοῆς που ακολουθεί τη φυσική δυνατότητα που έχουμε να ακούμε ήχους. Το ίδιο συμβαίνει και με την ὄραση, η αἴσθησις ως δυνατότητα προηγείται της θέασης ως ἐνεργείας. Επομένως, σε συνδυασμό με τα χρονικά επιρρήματα (πρότερον-ὑστερον) είναι φανερό ότι οι δυνάμεις έχουν χρονική μόνο προτεραιότητα έναντι των ἐνεργειῶν. Τέλος, τα συγκεκριμένα επιρρήματα δηλώνουν την εξέλιξη, την ανάπτυξη των εκ φύσεως ιδιοτήτων στον άνθρωπο.

Επιπλέον, στη φιλοσοφία του Αριστοτέλη είναι θεμελιώδης η διάκριση των εννοιῶν δύναμις, η δυνατότητα που έχει ένα ον να γίνει ή να κάνει κάτι, και ἐνέργεια, η πραγμάτωση της δυνατότητας. Εξ ίσου σημαντική είναι και η διάκριση του ἔθους από τη φύσιν. Το ἔθος συνδέεται με την επανάληψη ὁμοίων ἐνεργειῶν από τις οποίες διαμορφώνεται η αντίστοιχη ιδιότητα. Στην περίπτωση της ηθικῆς ἀρετῆς ἰσχύει ο αριστοτελικός ἰσχυρισμός ὅτι ἄ γὰρ δεῖ μαθόντας ποιεῖν, ταῦτα ποιοῦντες μανθάνομεν (ὅσα πρέπει να κάνουμε, αφού τα μάθουμε, αυτά τα μαθαίνουμε πράττοντας). Οι πράξεις-ενέργειες εδώ δεν προέρχονται από την εκ φύσεως δυνατότητα που ήδη μας έχει δοθεί, ἀλλὰ η ιδιότητα ουσιαστικά ἐπέται, καθώς διαμορφώνεται μέσω της επανάληψης, δηλαδή του ἔθους. Ο Αριστοτέλης, για να δείξει πιο παραστατικά τον τρόπο ἀπόκτησης των ηθικῶν ἀρετῶν, ὅπως η δικαιοσύνη, η σωφροσύνη και η ἀνδρεία, τις παραλληλίζει με τέχνες του κιθαριστή και του οικοδόμου. [265 λέξεις]

B2. ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ Πλούταρχος, *Περὶ ἠθικῆς ἀρετῆς*, 443 c-d

Ο Πλούταρχος στο παράλληλο κείμενο μεταχειρίζεται έννοιες της αριστοτελικής ηθικής με κάποιες διαφοροποιήσεις στη σημασία τους. Τις ηθικές αρετές ο Πλούταρχος τις προσεγγίζει μέσα από την αντίθεση λόγου-πάθους ως «έλλειψη πάθους» και κυρίως «συμμετρία παθών και μεσότητα». Για τον Πλούταρχο καθοριστικός είναι ο ρόλος του έλλογου μέρους της ψυχής καθώς «ο λόγος, μάλιστα, εμφυτεύει τις ηθικές αρετές διά της φρονήσεως, κάνοντας τη δύναμη του παθητικού ευπρεπή έξη». Φαίνεται έτσι να παρεκκλίνει από την κεντρική θέση του Αριστοτέλη στο κείμενο αναφοράς ότι η ηθική αρετή δεν είναι έμφυτη, αλλά επίκτητη ιδιότητα του χαρακτήρα (ἦθους). Οπωσδήποτε, ο Πλούταρχος μεταχειρίζεται τον όρο έξις με την αριστοτελική του σημασία, ως μόνιμη ιδιότητα (θετική/ευπρεπής) που ο άνθρωπος έχει αποκτήσει με τη βοήθεια της φρονήσεως. Και η ασαφής παραπομπή («λέγεται») ότι «η ψυχή κατέχει τα εξής τρία: δύναμη, πάθος, έξη» ενδέχεται να έχει αριστοτελική προέλευση. Η λέξη δύναμη ορίζεται ως «αφετηρία ή υλικό του πάθους» και θυμίζει την κλασική αριστοτελική αντίστιξη *δυνάμει-ένεργεία* (ὅσα μὲν φύσει ἡμῖν παραγίνεταί, τὰς δυνάμεις τούτων πρότερον κομιζόμεθα). Ωστόσο, για τον Αριστοτέλη οι αρετές, ως έξεις, είναι ενεργήματα της ψυχής, τα οποία δια της επαναλήψεως αποκτούν συγκεκριμένη μορφή. Για τον Πλούταρχο πάλι «η έξη, ..., είναι ισχύς και κατάσταση της δύναμης του αλόγου, που προέρχεται από τη συνήθεια». Και οι δύο πάντως συμφωνούν ότι η έξη είναι κατάσταση πραγμάτωσης. Επιπλέον, όπως ο Αριστοτέλης επισημαίνει «ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ διὰ τῶν αὐτῶν καὶ γίνεται πᾶσα ἀρετὴ καὶ φθείρεται», η επανάληψη δηλαδή ενεργειών με όμοιο πρόσημο είναι συγχρόνως η αιτία και το μέσον για τη δημιουργία των ηθικών αρετών, παρόμοια και ο Πλούταρχος θεωρεί ότι η έξη καταλήγει στη δημιουργία ή στη φθορά της αρετής εφόσον «παιδαγωγήθηκε» σωστά ή άσχημα από τον λόγο («γίνεται, αφενός, κακία, αν το πάθος παιδαγωγήθηκε άσχημα από το λόγο, και, αφετέρου, αρετή, αν (το πάθος) παιδαγωγήθηκε σωστά»). Και ο Πλούταρχος συμμερίζεται προφανώς τη θέση του Αριστοτέλη ότι, αν η αρετή δεν ήταν αποτέλεσμα παιδαγωγικής διεργασίας, δεν θα υπήρχε καν ανάγκη δασκάλου (*Εἰ γὰρ μὴ οὕτως εἶχεν, οὐδὲν ἂν ἔδει τοῦ διδάξοντος, ἀλλὰ πάντες ἂν ἐγίνοντο ἀγαθοὶ ἢ κακοί*). Παρόλες λοιπόν τις διαφοροποιήσεις, η προσέγγιση του Πλουτάρχου σχετικά με τη λειτουργία του εθισμού και του λόγου στη διαμόρφωση των αρετών καταλήγει σε παρόμοια συμπεράσματα με τα *Ηθικά Νικομάχεια* του Αριστοτέλη. [370 λέξεις]

B3. 1-β, 2-β, 3-α, 4-γ, 5-α

B4. α-7, β-5, γ-6, δ-1, ε-3